

Fordulóponton a magyar közoktatás?

- Pódiumvita -

Valóban fordulóponthoz érkezett-e a közoktatás? Képes-e az oktatás megfelelni a társadalmi-gazdasági kihívásoknak? Megvalósíthatóak-e a modernizációs célok az oktatás jelenlegi finanszírozási feltételei mellett? Ezekre a kérdésekre keresett választ a Lillafüreden 1995. december elsején megtartott podiumvita.

A vita résztvevői: *Boroska Miklós* (Független Kisgazda Párt), *Csizmár Gábor* (Magyar Szocialista Párt), *Frivaldszky Sándor* (Kereszténydemokrata Néppárt), *Horn Gábor* (Szabad Demokraták Szövetsége). *Meghívást kapott még Dobos Krisztina* (Magyar Demokrata Fórum) és *Pokorni Zoltán* (Fiatal Demokraták Szövetsége-Magyar Polgári Párt), ők azonban a vitán nem jelentek meg.

A vitát *Gyórfy Miklós*, a Magyar Rádió főmunkatársa vezette.

*Arra kérem Önöket, először válaszoljanak arra a kérdésre, hogy valóban fordulóponton van-e a magyar közoktatás, s ha igen, miben áll ez a fordulat. Remélem, hogy a konferencia résztvevői is be fognak kapcsolódni a beszélgetésbe.*¹

Boroska Miklós: Meditáltam a konferencia címén: Fordulóponton a magyar közoktatás? Fordulni lehet jobbra, balra, lehet hátra. Sétálva Lillafüreden, odatévelyedtem az alagúthoz, és az jutott eszembe, nem ez a magyar közoktatás útja-e? Az alagút lehet jó is. Megy a vonat a jobb vágányon, jön vissza mellette a másik a balon. Semmi baj, a célhoz el lehet érni. Megnéztem jól a lillafüredi alagutat: csak egy vágány van benne, tehát jöhet azon a szembejövő forgalom is. Arra gondoltam, az egyik a NAT-vonat. Rá van írva: „hatékonyságát, eredményességét növeljük a közoktatásnak”. Ugyanakkor jön a szembejövő vonat, rá van írva, hogy mi kell a magyar közoktatás fejlődéséhez. Több szempont is van, de három közülük kikerülhetetlen. 1. Az iskolák felszereltsége – az botrányos. 2. A tanuló szociális helyzete – a magyar családok 60%-a a létminimum alatt él. 3. A tanár, akinek a személye meghatározó, fontos. De bejelentették: 10%-ukat majd szépen kiebrudalják év végén az iskolákból.

A NAT lehet jó dolog. Lehet akármilyen jó, de illeszkedik-e ahhoz az ügghöz, amelyhez illeszkednie kellene? Azt mondom: ez a két vonat össze fog ütközni, karambol lesz, és hogy mi lesz a karambol vége, azt hiszem, nem nehéz megjósolni. Ugyanakkor nagyon sok jó eleme van a NAT-nak. Úgy látom azonban, hogy a jelen helyzet, amelybe a magyar közoktatást sodorták, kilátástalan.

Boroska úr szerint tehát a NAT-vonat egyvágányú alagútban megy?

Frivaldszky Sándor: A feltett kérdésre nagyon egyszerű a felelet: természetesen fordulóponton van a közoktatás. De válaszolni arra, hogy merre fordul, ahhoz jósnak kellene lenni, és én ezt a szerepkört nehezen vállalnám. Ha a legfelső

¹ A közönség soraiból három hozzászólás hangzott el: *Léndárt Béla*, *R. Vajda Mária* és *Ránki Lajos Júlia* részéről. Ezeket azonban a felvétel technikai hibái miatt nem tudjuk közölni.

személyes benyomásomat kimondhatom, akkor nekem az az érzésem, hogy Nyugat-Európából fordulunk Közép-Afrika felé.

Horn Gábor: Azt gondolom, hogy a magyar közoktatás már hosszú évek óta készül egy jelentős lépésre. Az én számításom szerint nem '90, hanem '85 óta. Lényegében az akkor elfogadott új oktatási törvény óta a magyar közoktatásban nagyon sok energia szabadult fel, igen sok kezdeményezés indult el. Ezek a helyi programok, amelyek sokszor csak egy-egy osztályra terjedtek ki, hatásuk tekintetében néhány gyereknek jelentettek fordulópontot a közoktatásban. A kezdeményezések szerencsére nagymértékben elszaporodtak, '90 óta elérhetőségük folgyorsult. Függetlenül az elmúlt időszak kormányzati tevékenységétől és szerencsére bizonyos értelemben a mostani másfél éves kormányzati tevékenységtől is. Tíz éve mozog a magyar közoktatás, és meggyőződésem szerint jó irányba. Ellentétben az előző két véleménnyel, azt gondolom, hogy a magyar közoktatás akkor, amikor egy modernizációs programot a helyi szintekre épít, alapvetően jó irányba fordítja a szekeret, hiszen a tanártársadalom volt a kezdeményezője, és ma is ő a döntő szereplője ennek a változásnak. Úgy látom, hogy az irány, amit közösen veszünk, jelentős fordulat a magyar közoktatásban. Amit modernizációnak szoktunk nevezni, az a közoktatás-fejlesztési programnak évek óta tartó és szerencsére gyorsuló folyamata. Lássuk ennek az elemeit!

Egyik, bizonyos értelemben talán leglényegesebb eleme a Nemzeti alaptanterv, amelyet természetesen lehet szidni, lehet róla jókat meg rosszakat mondani. Én szintén tudnék jókat és rosszakat is mondani róla. De azt gondolom, hogy a NAT a közoktatás fordulópontjának egy fontos cölöpe, amely olyan kompromisszum eredménye, amelyet a pedagógusszakma el tudott fogadni. Talán pont ezért jó, mert mindannyiunk számára bizonyos lehetőséget, másrészt egyfajta kötelezettséget biztosít.

A fordulatnak – legkevésbé az Afrika felé fordulásnak, bár lehet, hogy Afrikában csodálatos dolgok történnek időnként –, a Nyugat-Európa felé való fordulásnak a NAT legalább három szempontból döntő eleme. Az alaptantervből kiindulva a következő három évben minden iskolának meg kell fogalmaznia saját koncepcióját, le kell tennie az asztalra a helyi programját. Meg kell az iskoláknak saját magukat határozniuk. Én ezt tartom a legfontosabb, alapvető új vonásnak, elsősorban az iskolát használó szülői társadalom, a diákok, a helyi társadalom miatt. A második szempont az, hogy a NAT tantárgyblokkokban, műveltségi területekben gondolkodik. Ezt fantasztikus, nagy, korszerű, európai vagy angolszász típusú előrelépésnek tartom. Óriási jelentőségű a harmadik szempont, hogy a NAT a minimumszinteket határozza meg, lehetőséget adva helyi programok, alternatívák megfogalmazására.

Sajnos, ennek a fordulópontnak vannak kőkemény, nehéz elemei is. Az előrelépésnek nagyon rossz gazdasági helyzetben kell végbemennie, amely azonban nem indokolja, hogy lemondjunk a fordulatról. Sőt, ilyenkor szükséges igazán a változás. A szorító gazdasági körülmények, összekapcsolva a tartalmi modernizációs folyamattal, az egész pedagógusszakma számára elkerülhetetlenné teszi saját helyzetének, szerepének újragondolását.

Csizmár Gábor: Én is azt gondolom, hogy még nincs fordulóponton a magyar közoktatás, hanem előtte van. Hasonlóan Horn Gáborhoz, az a véleményem, hogy az elmúlt tíz évben egy sor olyan kérdés gyűlt össze, amelyre egyszerre és tartalmi szinkronban kellene megadni a választ. Most már ez nem halogatható tovább. A

leglényegesebb pontokon fél-egy éven belül el kell dőljön, hogy ez a fordulat miben áll, milyen lendülettel, tempóban, milyen irányban fog haladni. A kulcskérdés az, hogy a közoktatás a motor szerepét fogja-e betölteni a magyar társadalom és gazdaság modernizációjában annak elősegítője vagy elszenvédője lesz-e. Az lenne a helyes, ha az egész társadalmi-gazdasági megújulásnak elsősorban motorja és nem elszenvédője lenne.

Amiből a viták származnak, az a döntések sorrendje. A kívánatos ugyanis az volna, hogy létezzen egy elfogadott társadalmi-gazdasági modernizációs program, egy ahhoz kapcsolódó, társadalmi és szakmai egyetértéssel alapuló közoktatási stratégia. S ha mindez megvan, akkor kerüljön sor a közoktatási törvény olyan komplex módosítására, amely ezeknek az igényeknek megfelelő szabályozást nyújt: tisztázza az iskolastruktúra, a finanszírozás kérdését és az iskola szereplőinek – diák, pedagógus, szülő, önkormányzat, szakmai irányítás – szereposztását, egymáshoz való viszonyát. Mindezek után lehetett volna a NAT-tal foglalkozni. Ez lett volna a logikus sorrend. Ehhez képest a folyamat eleje, a konszenzusos stratégia nincs meg, s a vége: a NAT pedig elindított egy tartalmi modernizációt. Most a teljes folyamat közepe előtt tartunk, egy jogszabály-változtatási csomaggal. Vitáink nyilván a követett sorrend miatt vannak. Ha a folyamat logikájának megfelelően mentünk volna végig, akkor lépésről lépésre létrehozható lett volna valamilyen konszenzus a politikai pártok, a politika és a társadalom, a politika és a szakma között.

Azt gondolom, hogy tisztázni kellene éppen ezért nagyon rövid időn belül az iskola funkcióit, szerepét a társadalomban, gazdaságban. A funkcionális zavarok ugyanis számos problémához vezetnek. Ilyenekre gondolok, hogy mennyiben lát el az iskola szociális funkciót; mennyire kapjon szerepet a társadalmi mobilizációban az oktatás; miképpen fekezze az egész közoktatási rendszer a társadalmi esélykülönbségek növekedését. Tehát sokféle olyan funkció van, amit tisztázni kell rövid időn belül, mert enélkül nehéz az alagút végét világosnak látni.

A közoktatás jelenleg tartalmi és minden bizonnyal szerkezeti fordulat előtt áll. Ezekben a legfontosabb döntéseket rövid egy éven belül meg kell hozni. Olyan döntéssoron kell végigmenni, amelynek eredményeképpen a közoktatás tartalmi fejlődése lehetőséget nyújt egy korszerű gazdaság érdekében történő ismeretsajátításra, az európai kultúrába való beilleszkedésre. Ebből adódik, hogy bizonyos értelemben szerkezeti módosításokra is szükség van. S el kell dőlnie, hogy a közoktatás szereplői egy központi szabályozási rendszernek az elszenvédői lesznek-e vagy pedig alkotó emberként – pedagógusként, diákként, szülőként – aktív részesei tudnak lenni a közoktatás fejlődésének.

Boroska úr szeretett volna valamit mondani.

Boroska Miklós: Reagálni szeretnék Horn Gábor felvetéseire. Az egyik az, hogy állítása szerint a NAT-ot a pedagógusszakma el tudta fogadni. Én már részt vettem néhány ehhez hasonló konferencián, de azokon is majdnem ugyanezeket az arcokat láttam. Nem tudom, hogy a NAT problematikája eljutott-e széles körben a szakma művelőjéhez, s komolyan, illetékesen beszéltek-e róla. A másik a Horn Gábor által emlegetett Nyugat-Európa felé való fordulás. Úgy gondolom, hogy a piacgazdaságot céloztuk meg. Ezzel kapcsolatban fel fogok sorolni két-három olyan, az iskolával kapcsolatos elemet, amelyek nem ebbe az irányba mutatnak.

Mi kell ahhoz, hogy az iskolából a piacgazdaságba arra alkalmas emberek lépjenek be? Először is az ismereteiknek mozgósíthatóknak, felhasználhatóknak

kell lenniük, a gazdasági életre kell felkészíteniük. A nyugati piacgazdaság országában a gyerekeket bevonják gyakorlati jellegű munkákba. A matematikával kapcsolatban például részt vesznek utasszámlálásban, aluljárókban való mérésekben, statisztikakészítésekben. A gyerekek már 12-13 éves korukban bekerülnek a gazdasági élet forgatagába. Vérükbe ivódik a piacgazdaságban való konkrét részvétel. Másrészt nagyon fontos, hogy legyen charme-juk, svádájuk, legyen biztos fellépésük. Ezzel szemben milyen a magyar gyerek? Ha összeengednek egy magyar gyerekcsoportot egy finnrel, egy némettel, egy angollal, akkor a mieink úgy viselkednek, mint a nyuszik. Mi az oka ennek? A rengeteg összetevő közül csak két-három példát mondok. A magyar gyerekek kinek a tízóráját eszik? Soros Györgyét. Volt gyerek, aki nem akarta a „kegyelemkenyeret” megenni. Nincs arra megoldásunk, hogy a gyerekek ne keljen mondanunk, hogy kap 800 forint tanszersegélyt. Mit teszünk, hogy iskolás korszakát ne segélyből élőként kelljen átélnie? Borzasztó ez, ami ellen harcolniuk kellene a pedagógiai szakíróknak. A magyar gyerek ne legyen német, ne legyen angol, de legyen kissé öntudatosabb, charme-osabb. Ezt valahogyan el kellene érni az iskolában. Finnországban jártunk. Egy matematikaórán voltunk, senki nem tudott semmit a magyar felfogás szerint. Megkérdeztük a tanárokat, milyen a bukási arány. Bukás? Náluk ilyen nem létezik. Kudarccal élje át a gyerek az iskolát? Minden gyerek szokott fejlődni, egy-két kivételtől eltekintve. Ne legyen a tanulónak kudarcélménye! Legyen ő egy charme-os, magabiztos, jó felépítésű emberke. Én azt hiszem, hogy a piacgazdaságban olyan emberek kellene majd, akik, ha valamit nem is nagyon tudnak, mégis úgy csinálnak, mintha tudnák. Valamiképpen tehát a magyar iskolákban magabiztos embereket kellene nevelni. Így mehetünk Nyugat-Európa felé.

Az első kérdés megtárgyalása után megállapítható, hogy a fordulópont egész problematikája átpolitizálódott. Felhívom a figyelmet arra, hogy vannak országok, ahol az egész oktatás nem kerül ennyire a politikai viták középpontjába. Arról folyik a szó, hogy miként lehetne az iskolát jobbra tenni, hogy minél több legyen a művelt ember, s hogy az iskolában lehetőleg mindenki jól érezze magát. Ennek nincsenek politikai útjai, ennek szakmai útjai vannak. Angliában az a fontos, hogy az az iskola, ahova a gyerek jár, jó-e. A következőkben vizsgáljuk meg, hogy milyen társadalmi-gazdasági kihívások vannak a század végén az iskolával szemben, s ezeknek meg tud-e felelni az a stratégia, amely a közoktatás-fejlesztés középpontjában áll.

Csizmár Gábor: Azt gondolom, hogy néhány szóval a leglényegesebb kihívások leírhatók. Hármat emelek ki közülük. Az egyik ilyen, amelyben társadalmi közmegegyezés van és megegyezés van a politikai pártok között is, az, hogy az európai integráció felé halad az ország. Ennek megvannak a maga lefordítható követelményei a közoktatásban is. Tartalmilag ez azt jelenti, hogy a magyar nyelv mellett az idegennyelv-tanulásnak erősödni kell, hogy az informatikai kultúra elsajátításához feltételeket kell teremteni, a kommunikációs készség problémáját sokkal komolyabban kell venni, a gazdálkodási készségek, képességek kialakításában szerepet kell vállalni. És hogy az ország illeszkedjék európai együttműködési mechanizmus-hoz, a felnövekvő generáció közeleti, társadalmi, politikai kultúrájának legalább olyanok kell lennie, mint amilyenek Európában általában rendelkeznek. Tehát az állampolgári ismeretek, a polgári technikák, a demokráciatechnikák ismerete, birtoklása kulcskérdés. A második ilyen nagyon erős kihívás a hazai településpolitikai, települési helyzet. Válaszolni kell arra, hogy egy-egy település életének fejlődésében milyen szerepet, funkciót tölt be az iskola. A k te vagy nem léte meghatároz-

za-e egy település, mondjuk egy kis falu jövőjét, vagy nem határozza meg. A harmadik kihívás az egész gazdasági modernizáció ügye. Ebből számomra egészen természetesen következik, hogy az oktatás időtartama valószínűleg hosszabb lesz, mint a korábbi években volt. Nagyobbt műveltség szükségese ahhoz, hogy valaki a munkaerőpiacon képes legyen érvényesülni, és ennek bizonyára másik következménye, hogy a gazdaság szerkezetváltásához alkalmazkodnia kell az egész szakképzési struktúrának. A kettő között jelenleg nagyon nagyok a különbségek. Ha valaki megnézi az adatokat és a valóságot, látszik, hogy a hazai szakképzés képtelen a gazdasági szerkezetváltozások követésére. Számos társadalmi, szociális probléma származik abból, hogy nincs szinkrón a gazdasági szerkezetváltozás és a szakképzési struktúra tartalmi változásai között.

Továbbra is az a kérdés, hogy a társadalmi-gazdasági kihívásokra mit tud válaszolni a közoktatási stratégia.

Horn Gábor: Bármilyen furcsa, én sok mindennel egyetértek abból, amit Boroska úr elmondott. Az egyik nagy, szakmai szempontból talán a legnagyobb kihívás, hogy tud-e a magyar iskolarendszer oktatás-végrehajtói szerepköréből egy demokratikusabb, nyitottabb, gyerekközpontúbb rendszerre átalakulni. A legnagyobb lépés az, hogy fel tudjuk-e váltani a magyar közoktatás erőteljes porosz befolyásoltságát, a gyerek és a tanár kiszolgáltatottságára épülő, ma is létező mechanizmusát a polgári demokrácia elemi feltételének, a gyerekek személyiségére, tényleges állampolgári jogaira épülő iskolarendszerrel. Tud-e az iskola közszolgáltatássá válni, ez a döntő kérdés, és meggyőződésem szerint a legnagyobb társadalmi kihívás. Erre van egyfajta válasz: vannak ma már olyan iskolák, amelyek tudtak, tudnak ilyen irányba lépni. De a magyar közoktatás egészében ennek nincsenek meg ma a feltételei. Én a NAT-ot azért tartom fontosnak, mert pontosan arról szól, amiről Boroska úr az előbb: lehet-e olyan az iskolarendszer, ahol a tanuló „svádájával” is lehet foglalkozni, nem csak matematikával. Ez az egyik nagy kihívás, és erre bizonyos válaszok már megfogalmazódtak.

Egy másik megoldásra váró probléma az ifjúsági munkanélküliség. Ha nem következik be az iskoláztatás expanziója, ha az iskola nem válhat valóságos, értelmes parkoló pályává a gyerekek tömegei számára legalább 19-20 éves korukig, akkor nagy bajok lesznek. Nemcsak azért, mert ez feszítő munkaerő-piaci probléma, hanem mert így egy egész korosztály számára az lenne a társadalom első, egyetlen válasza, hogy az iskola elvégzése semmit sem ér.

Vannak a pedagógussal szemben támasztott olyan új kihívások, amelyekre a válaszadás módját még meg kell tanulnunk. Ma nem tudunk mit kezdeni bizony azzal, hogy éhes gyerekek ülnek az iskolában, és bizony Soros György tejét isszák időnként, aki sok egyéb mellett erre is áldoz. Azzal sem tudunk megbirkózni, amit az egyre intoleránsabb társadalom megjelenése jelent az iskola falai között. Ma a társadalomhoz hasonlóan az iskolarendszer sem arról szól, hogy a másságot valahogy elfogadjuk. A toleránsabb, nyitottabb iskolarendszer iránti igényre még nincs válaszunk.

Végül: nincs jelenismeret a magyar közoktatásban. Nagyon sokat foglalkozunk a mohácsi vésszel, ami nyilván helyénvaló, hiszen ennek ismerete nélkül nem lehet eligazodni a mai magyar társadalomban. Azonban, ha a gyerekek nem értik meg, hogy ez a jelenben való eligazodást szolgálja, akkor szinte felesleges is megtanítani. Ha nem lesz jelenismeret a szó minden értelmében, akár abban az értelemben, hogy a gyerekek elmennek kérdezőbiztosnak, akkor az iskolarendszer

nem tud megfelelni annak a kihívásnak, hogy arról kell szólnia, amiről az életünk szól. A gyerekek kellene tudnia, miért vannak az önkormányzatok, milyen egy választás, mit jelent a diákképviselet az iskola falai között. Ezekre a jelenismerettel összefüggő alapvető problémákra adnak részben választ azok a változások, amelyek felé már elmozdultunk.

A magyar középiskolát végzett, érettségizett diák kétségtelenül nagyon előkelő helyen áll olyan nemzetközi felmérések szerint, amelyek a tárgyi tudást, az ismereteket hasonlítják össze. Az nem fordulhat elő mint például egy hasonló végzettségű amerikaival, hogy ha azt mondják neki, Michelangelo, akkor a szomszéd pizzásra gondol. Ellenben az kétségtelen, hogy azzal a kevéske tárgyi tudással, amivel mondjuk egy angol állami iskolát elvégzett gyerek kikerül az életbe, sokkal jobban boldogul, mert a kreativitása fejlettebb, mint a magyar gyereké, aki a tulajdonképpen jó középiskolában tanult. Ebből adódik az a kérdés, hogy a társadalmi-gazdasági kihívásoknak miképpen tud megfelelni az új közoktatási koncepció.

Frivaldszky Sándor: Kezdjük a gazdasági kihívásokkal, vagyis egészen prózai módon beszéljünk a pénzről. Van egy bizonyos torta és annak szeleteléséről van szó. Úgy tűnik, mintha ez a torta – azaz a GDP – adott nagyságú volna, amit lehet így is, úgy is osztani, s ha az egyik többet kap, akkor a másik kevesebbet. Annak a tortának azonban nem eleve definiált a nagysága. Az, hogy mekkorára sütik, egy kicsit politikai kérdés is. Bokros úr azt mondta, hogy a gazdagok nem adóztathatók. Ezt vajon úgy értette, hogy technikailag nem megy, vagy úgy, hogy nem áll szándékában? Azonkívül van nálunk feketegazdaság, amely nem adózik. A feketegazdaságot vissza lehet szorítani, már ha valakinek ez sikerül. Tehát az, hogy a tortát mekkorára sütik, mekkorára sikerül, az nem meghatározott, ebben van egy adag bizonytalanság. Ezzel szemben bizonyos az, hogy a tortának a negyed részét már eleve leosztották, mert ez az adósságszolgálat. Vegyünk erre egy egyszerű példát! Ha az embernek otthon van egy 2-3-4 személyes háztartása, és a jövedelme kisebb, mint az igénye, akkor megnézi, hogy mire kell költenie, mi a legfontosabb. Mondjuk kenyeret és tejet kell vennie. Utána kifizeti a villany- meg a gázszámlát, és a végén megnézi, hogy mire telik még, és hol kell megállnia. Valószínű, hogy fontos dolgokat nem tud megvenni, bizonyos kölcsönöket sem tud kifizetni, esetleg görbén fognak nézni rá, de nem fog korogni a gyomra. A rossz háziasszony vagy a rossz beosztó azt csinálja, hogy meglát egy szép ruhát a kirakatban, azt megveszi, és a hónap végén azt mondja: kevés a pénz. Tehát van egy sorrendiség.

Nálunk a chicagói iskola, az úgynevezett monetáris és fiskális államháztartás-politika érvényesül, amelynek az a lényege, hogy először legyen egy biztos államháztartás, abból következik majd egy tisztességes gazdaság, és ha tisztességes gazdaság lesz, akkor azután gazdag és boldog emberek lesznek. Van, aki azt mondja, hogy legyen először sok egészséges, jól képzett és ambiciózus, tehát dolgozni akaró, perspektívát látó állampolgár, aki majd csinál egy tisztességes, jó gazdaságot, és abból lesz majd jó pénz, jó államháztartás. Ez a monetáris politika Nyugaton nagy divat, de azt mondják, hogy még soha, semmilyen állapot nem hozott rendbe. Ennyit a tortáról meg annak a szeleteléséről.

Boroska Miklós: Gyakran és máskor is egyetértettem Horn Gábor úrral, hisz tetszik az eddigi okfejtése, és örülök annak, ha egyezik a véleményünk. Ahogy igaz az, hogy kettészakadt a magyar társadalom egy szűk elitre és a szegény emberek nagy tömegére, az a gyanúm és az a félelmem, hogy ez az iskolákra is igaz. Nagyon

szeretném, ha úgy szakadna ketté a gyerektársadalom, hogy a szürkeállomány alapján, aki bírja ésszel, értelemmel, akarattal, az mehetne akármelyik iskolába, akárhová, akármilyen ösztöndíjjal: amerikaival vagy éppen Angliába, Franciaországba. De az a gyanúm, hogy ebben a pénz a választóvonal. Hadd utaljak arra, hogy a magániskolák mennyire kezdenek tért hódítani. Attól tartok, hogy a magániskolában – amely már divattá vált – a pénz számít, nem a szürkeállomány. Ugyanez érvényes a középiskolák úgynevezett nulladik évfolyamra. Akinek van kilencven- vagy százezer forintja, hogy nulladik évfolyamra írassa be a gyerekét, az kaphatja az elitebb oktatást, és magasabb szintű ismeretekhez juthat hozzá. Nagyon nagy gondok ezek, mert ha ez úgy működne, hogy valóban az össznépi érték növekedne a minőségi oktatás által, akkor ez is jó lenne, el lehetne fogadni. Szeretném azt hinni, hogy van ebben valami. A stratégiai irányelvekben, a NAT-ban és más dokumentumokban az szerepel, hogy húsz százalékkal növekedni fog az érettségit adó középiskolák száma. Ebben nem tudok komolyan hinni, és a kétségeimet egy példával alá is tudom támasztani. Az utóbbi időben több ilyen jellegű felmérésben megnéztem, honnan adódhat ez a húsz százalék. Nyilvánvaló, hogy a leépülő szakmunkásképző iskolák tanulóiból, abból a körből, ahol az írás-olvasás készségével is problémák vannak. Az a kérdésem, úgy gondoljuk-e, hogy van negyvenezer vagy százezer papírunk, amire rá van írva, hogy érettségi bizonyítvány, csak ki fogjuk tölteni ezeknek az embereknek? Valami célt elérünk ezáltal? Javítjuk a statisztikát? Mert másra nem tudok gondolni. Miért bíznunk abban, hogy öt-hat éven belül potenciális analfabétáknak érettségi bizonyítványt fogunk adni? Ez is társadalmi probléma. Elfogadom azt is, hogy ezáltal a fiatalok nagyobb tömegét az utcáról bevonjuk az iskolába, aztán nem lesz gond velük egy ideig, kevesebb lesz a csövezés, de igazából ez a problémákat nem oldja meg, nem oldhatja meg.

A harmadik, amiről beszélni szeretnék ebben a kérdéskörben, az a településszerkezet, a piacgazdaság és az iskola összefüggése. Itt is a pénz hiányát látom a legfőbb gondnak. Például Nyíregyházán tudott dolog, hogy milyen a településszerkezet, milyen a gazdasági struktúra, hogyan alakulnak a piacgazdaság feltételei. Bizonyára létre kellene hozni egy élelmiszeripari szakközépiskolát és még más, hasonló jellegű, ide való szakközépiskolákat. Fel vagyunk erre készülve? Megvan ennek a gazdasági, szakmai, képzési háttere? Nem tudom, de kétségeim vannak. Ha lenne tervezés, ha nagyobb lenne az előrelátás, talán ezekre a kérdésekre most jobban tudnék válaszolni.

Csizmár Gábor: A kérdés változatlanul az, hogy az iskola elisenvedője vagy motorja lesz-e a társadalmi, gazdasági, oktatási modernizációnak. Én egy kissé azért optimistább vagyok kollégáimnál, mégpedig több okból. Némelyik ok valószínűleg vitatható lesz, némelyik talán elfogadható. Az első az, hogy a gazdaság változásával párhuzamosan tartalmilag olyan lépést kell megtennünk, hogy kevésbé gyors reagálásra kényszerüljön a magyar közoktatás. Például a szakképzésben szakmacsoportokat kellene elsősorban oktatni, és a képzést kevésbé kellene konkrét szakmákra specializálni, mert ha szélesebb szakmai alapú képzés folyik, akkor a konkrét feladatra, egy bizonyos szerepkörre való felkészítés a közoktatáson kívüli üggyé válik. Így a közoktatásnak kevésbé kell rohannia minden pillanatban az éppen esedékes munkaerő-piaci változás után. Viszont a tendenciákat figyelnie kell, azokhoz kell igazodnia. Ezért van nagy szükség tartalmi modernizációra a középfokon belül és különösen a szakképzés területén. Ha ezt meg tudjuk tenni –

nyilván ez csak a szakma, a társadalom, a politika együttműködésével sikerülhet –, akkor a lemaradás érzése és a valóságos lemaradás is csökkenthető.

A másik nagy kérdés az, hogy az iskola hermetikusan elzárt laboratóriumként működik-e, vagy együtt él-e közvetlen környezetével, a szűkebb helyi és a széles értelemben vett társadalommal. Vagyis, hogy megjelennek-e az iskolában a napi társadalmi, gazdasági történések, folyamatok, nem leírt tananyagként, hanem a tananyagon kívüli, kötetlenebb időben. Képes-e arra az iskola, hogy beágyazottan együttműködjék a társadalommal? Ha ugyanis az iskola sokkal nyitottabb intézménnyé válik, mint az elmúlt évtizedekben, akkor van ok az optimizmusra, mert várhatóan részévé válik környezetének, a konkrét problémáknak, és nem lesz lemaradásérzése. A problémák egyébként eddig is megjelentek, csak nem volt felkészülve rájuk az iskola, aminthogy a társadalom sem. Például arra, hogy szegénységgel, intoleranciával és egyebekkel kellett hirtelen szembenéznünk, és pedagógiai megoldást kell rájuk találnunk.

A harmadik a működési stabilitás. Gyakorta vetik fel azt, hogy mi lesz itt négyévente. Politikai váltógazdaság lévén, vajon mindig újabb és újabb direktívák jönnek-e? A jelenlegi kormánykoalíciónak az a felelőssége, hogy tud-e olyan szabályozási munkát végezni, ami nem okoz újabb sebeket a váltótársak számára, és az a kötelessége, hogy ne okozzon olyan kényszereket, hogy két és fél év múlva újra neki kelljen állni a törvényi szabályozásnak. A '90-es évek első felében bekövetkezett szabályozási változásoknak az volt a fő problémájuk, hogy nem született társadalmi, szakmai, politikai megegyezés a közoktatás fő kérdéseiben, és ez váltotta ki annak a szükségességét, hogy újra és újra hozzá kellett nyúlni. A koalíciónak színterem most meg kell kísérelnie a leglényegesebb kérdésekben hatpárti egyetértésre jutni – nyilván nem lehet mindenben – azokban, amelyek alapvetően meghatározzák a közoktatás következő 10-15-20 évét. Ha sikerül hatpárti egyetértést elérni, akkor bizhatunk abban, hogy lehet váltógazdaság a politikában, és kevésbé lesz kényszere a politikának állandóan belenyúlni a közoktatásba. Nagyon jó lenne, ha a közoktatás ügyeiben a szabályozás politikai szintje viszonylag stabil pontra állna be, és onnantól kezdve a szakma dolga lenne a többi.

A negyedik elem az oktatás finanszírozása. Itt valódi veszély áll fenn. Attól függ, hogy elszenvedői, illetve működtetői helyzet alakul-e ki, hogy ki tudjuk-e billenteni a finanszírozást a maradékélvítségéből. Akkor van erre esély, ha a közoktatás pontosan meg tudja mondani – és ehhez nagyban hozzá tud járulni a NAT és a közoktatási törvény tervezett módosítása –, hogy milyen finanszírozás mellett, milyen teljesítményre képes. Ha szembesül a közvetlen környezet, a magyar társadalom és a politika azzal, hogy a közoktatásban vannak teljesítménykövetelmények, amelyek teljesítése ennyi és ennyi költséggel jár, és a folyamat végén milyen eredmény várható. Nekem az volt a nagy gondom az elmúlt években, évtizedekben, hogy a közoktatás nem tudta pontosan, de még körülbelül sem megmondani azt, hogy milyen teljesítményre képes, és ezért vált aztán pénzügyi harcok, alkuk áldozatává. Jelenleg is a lobbyk harca folyik a költségvetési törvény vitája kapcsán. Nyilvánvaló, hogy ilyen módon a közoktatás alulmarad és a maradványelvűség érvényesül. Ha be tudjuk bizonyítani, hogy mi, miért fontos, és hogy milyen teljesítmény lehet az eredmény, akkor a finanszírozás dolgában vélhetően változás állhat be. Minden másban optimista vagyok, de a finanszírozás esetében valódi az a veszély, hogy a közoktatás elszenvedője marad a folyamatoknak.

Boroska Miklós: Csizmár úr szerint szakmacsoportokra kell oktatni. Azt hiszem, arra gondol, hogyha egyik helyről kiebrudalják a fiatalt, a másik helyen még elhelyezkedhet. De az a gyanúm, ha egy tanárnak öt diplomája van, akkor is valószínűleg egy szakhoz ért igazán. A piacgazdaságban éppen Csizmár úr javaslatának az ellenkezője érvényesül. Példa erre Japán, Tajvan, ahol a munkás ott ül hús évven keresztül a munkapadjánál, és ugyanazt a pici alkatrészt teszi be mindig ugyanarra a helyre, és ezért működik olyan jól az egész. Amivel szintén nem értek egyet, az a következő: huszonöt éven keresztül főiskolai hallgatókkal igyekeztünk programokat csinálni, mégis – már pedagógusként – visszajöttek két év múlva azzal, hogy nem tudnak tanmenetet készíteni. Pedig az nem program volt, csak tanmenetcsinálás! És nem a főiskola volt a hibás ebben, és még kitűnő, jó alapanyag is volt: a tanterv. A programkészítésre jóval korábban és alaposabban föl kellene készíteniük a főiskoláknak, az egyetemeknek. Erre még eddig nem készítettek fel. Pedig meg kell tanítani tervezni, hogy amikor kimegy az egyetemi, főiskolai hallgató az iskolába, tényleg tudjon programot csinálni. Az a véleményem, hogy erre még az oktatóik sincsenek fölkészülve, hisz hogy is lettek volna fölkészülve. Nem tudom, van-e erre valami program vagy terv.

A helyi programok kapcsán vetődik fel a kérdés, hogy az önkormányzatok mennyire képesek megfelelni az oktatással szembeni kihívásoknak.

Horn Gábor: Nem értek egyet azzal a szemléletmóddal, amely pedagóguskörökben gyakran megfogalmazódik, és amely az önkormányzatokban a szakértelem hiányával küszködő, lepusztult társaságot lát, akik egészen biztosan az iskola felszámolásán munkálkodnak. Az én tapasztalatom ennek homlokegyenest az ellenkezője. Például abban a kerületben, ahol élek és dolgozom, az önkormányzat iskolánk egyik legnagyobb támogatója, és ugyanezt látom az országot járva is. Az önkormányzatok legtöbbször erejükön felül vesznek részt az iskola finanszírozásában, sokszor a lehetőségeiken is túllépve – és ez komoly hiba – fektetnek be a közoktatásba. Országosan ma az iskolai költségvetésnek több mint ötven százaléka az önkormányzatoktól származik! Meg vagyok győződve arról, hogy egy rosszul működő önkormányzati testület ott, a településen, még mindig százszor jobb, mint a legcsodálatosabb – ma már tudom, hogy ilyen nincs – minisztériumi apparátus miniszteri vezetéssel. Egyszerűen azért van így, mert az önkormányzat ott van helyben, számon lehet rajta kérni, amit tesz, azt lehet mondani, hogy titeket én többet nem választalak meg, mert így vagy úgy csináltátok. Érdemes megnézni, hány konfliktust nyernek meg az országban a pedagógusközösségek a szülőkre támaszkodva az önkormányzattal szemben! Csak azért mondom ezt, mert időnként a pedagógusszakma részéről is megfogalmazódik az, hogy a helyi társadalom kezében rossz kézben van az iskola, és elfelejtjük, hogy ennél csak akkor lenne rosszabb kézben, ha újból állami kézbe kerülne. Még ha nehéz is a helyi igényeknek megfelelő iskolát kialakítani, nincs más út. Ha ebben visszalépünk a '90 előtti állapotokhoz, akkor a magyar közoktatás – szerintem egyébként a magyar társadalom is – végzetesen nagyot veszít. Azt veszíti el, hogy ott, helyben van egy saját iskolája, ami az övé, s a saját igényei szerint alakítja. Ebbe beletartozik persze az a személy, akit megválasztanak polgármesterré – nem véletlenül –, és persze azok a szabályok is, amelyek kiszámíthatóvá teszik a rendszert.

Azt gondolom, nagy baj volt, hogy az elmúlt években kényszerhelyzetben – egyébként jogosan – települések megszabadultak a középiskoláiktól, átadták a megyének, amely ugyanolyan rossz anyagi helyzetben van, mint az átadó települé-

sek. Az SZDSZ semmiképpen sem szeretné a megyei szintű iskolafenntartási jogosítványok megerősítését. A megyének és a fővárosnak koordináló szerepet kellene betöltenie az iskolafenntartásban, de az iskola maradjon a helyi társadalom keretében. Ehhez azonban más típusú finanszírozási rendszert kell kialakítani.

A hallgatóság köréből kérdésként fogalmazódott meg annak igénye, hogy a négyévenkénti oktatáspolitikai irányváltások elkerülése érdekében nem lenne szükséges-e – más ügyekhez hasonlóan – hatpárti megegyezésre jutni.

Csizmár Gábor: Nem lesz könnyű a hatpárti megegyezés, mert – mint bizonyára észrevették, ha nézik néha a tévében a parlamenti közvetítést – van egy automatikus parlamenti reflex: az ellenzék kapásból opponálja azt, ami a kormánypárti oldalon javaslatként megfogalmazódik. Ezzel mindenképpen számolni kell, s ez megnehezíti a hatpárti egyetértést. Mégis bízom abban, hogy szívós, türelmes, egymás érveire, szempontjaira odafigyelő módon a leglényegesebb kérdésekben van esély a hatpárti megállapodásra.

Azt javaslom, tegyünk egy próbát. Megkérem a jelen lévő másik három párt képviselőit, nagyon röviden válaszoljanak arra, hogy van-e Önökben hajlandóság megegyezésre jutni oktatási stratégiai kérdésekben.

Boroska Miklós: Hitünk szerint lesz módunk és lehetőségünk arra, hogy jobban beleszóljunk a problémákba két év múlva. Nem terveznénk a célokban olyat, ami nem megvalósítható. A piacgazdasághoz és az Európai Unióhoz való csatlakozás az iskolákra meghatározott feladatokat ró. Az iskola szolgáltatás, és azt kell szolgáltatnia, amit a társadalom elvár tőle. Tehát mi hiába tervezünk sokkal, sokkal előre. Nem lehet. Valóban egyet kell érteni, valóban hatpárti konszenzus kell hozzá, a gyermek és a magyar társadalom érdekében.

Frivaldszky Sándor: Én nagyon örülnék egy hatpárti konszenzusnak, de most engedjenek meg egy személyeskedést: szeretném, ha előbb a Magyar Socialista Párton belül lenne konszenzus, és ha egy terv megszületett, a pénzügyminiszter úrral legyen konszenzus, és hogyha ez a kettő megvan, akkor mi készen állunk mindenféle megbeszélésre és egyeztetésre.

Horn Gábor: Pessimista vagyok, mert nem hiszek abban, hogy márciusig hatpárti megállapodást lehetne közoktatásügyben kötni. A két kormányzó pártnak kötelessége figyelembe venni azokat a szempontokat – és ezt megígérhetem –, amelyeket az ellenzék pártok általunk ismerten és tudottan megfogalmaznak. Szeretném jelezni, hogy az úgynevezett „kiscsomagban”² olyan szempontokat érvényesítettünk, amelyekkel például az SZDSZ nem nagyon értett egyet, de a szakma igen, és számunkra a szakma véleménye volt döntő. Akkor járunk jó úton, ha a két koalíciós párt azt a terhet magára veszi, hogy olyan törvényi szabályozást hoz létre, amely lehetővé teszi, hogy ne a pártokon múljanak a szakmai kérdések. Azzal, hogy a NAT jóváhagyását az Országos Köznevelési Tanácsra ruháztuk, amelyet nem is mi állítottunk fel, hanem az előző kormány, és vállaltuk, hogy a NAT-ot elfogadni vagy megváltoztatni csak akkor lehet, ha ez a szakmai testület jóváhagyja, ezzel azt is vállaltuk, hogy ezt a testületet, amelyet – átlépve a választási ciklusokon – hat évre választottak meg, többé nem lehet megkerülni, és

² A közoktatás tartalmi szabályozásával kapcsolatos átmeneti rendelkezésekre vonatkozó törvénymódosítás, amelyet 1995. október 26-án fogadott el az országgyűlés.

nem lehet nélküle négy év múlva új szabályozást csinálni. Tehát már levertünk egy olyan cöveket, amivel kikerülhetők a pártpolitikai viták. További ilyen pontokat kell találni, hogy a közoktatás tisztán szakmai ügygé váljék.

Elérkeztünk a pódiumvita zárókérdéséhez. Ki hogyan látja a közoktatás finanszírozásának helyzetét? Helytállóak-e azok, elsősorban a Pénzügyminisztériumból származó vélemények, amelyek szerint a magyar közoktatás pazarló módon használja fel a rendelkezésre álló források tekintélyes részét?

Boroska Miklós: Vegyük csak az 1996-os költségvetést. Először úgy tudtuk, hogy harmincmilliárd forinttal gazdagabb lesz az oktatásügy, aztán napokkal ezelőtt derült ki, hogy ebből hétmilliárdot elvettek, tehát csak huszonhárommilliárddal lesz több 1996-ban. Ez az infláció mértéke mellett nagyon kevés. Óriási probléma ez, mert a finanszírozás a lényege az oktatásügynek. A világ minden országában a közoktatás állami ügy, állami feladat, állami felelősség. Nálunk ezzel szemben az állam odaadja az oktatásra szánt kevéske pénzt az önkormányzatoknak, s rájuk bízva az oktatáson való további munkálkodást. Minden oktatásügyi problémát a pénzügyileg szegény önkormányzatnak kell megoldania. Hova vezet ez? A Szabolcs-Szatmár megyei önkormányzat oktatási bizottságának tagja vagyok, minden bizottsági ülésen három-négy iskola adja be a kulcsot, mert nem tudja tovább biztosítani a működést. Ez a finanszírozás nem jó, nem tesz jót az ügynek. Nem elég a rendelkezésre álló pénz az oktatási feladatok megoldásához. Az önkormányzatok maguk nem tudják finanszírozni a helyi tantervkészítést, a tanterveket ellenőrző szervezetet, a pedagógusok bérét, az iskolafenntartást. Amennyiben az állam ilyen mértékben kivonul a finanszírozásból, annak nem lesznek jó következményei.

Frivaldszky Sándor: Az oktatásra fordított költségeket, minden országban a GDP erre a célra fordított hányadának nagyságával mérik. Az oktatás költségigénye azonban a gyermekszámtól és nem a GDP nagyságától függ. A háború utáni Japánban, amikor a gazdaság mélyponton volt, amikor tömegek éheztek, amikor az emberek elemi szükségleteit sem tudták kielégíteni, akkor a GDP tizenöt százalékát költötték oktatásra. Hogy hova jutott Japán, azt tudjuk. Nincs arról információ, hogy Magyarországon a közoktatásra fordított GDP-hányad hogyan viszonyul a fejlett országok adataihoz, csak a felsőoktatás összehasonlító adatait ismerem Meskó Attila professzor előadásából. A fejlett demokráciák általában 200–250 dollár közötti összeget költenek havonta egy felsőoktatásban tanuló hallgatóra. Európában Törökország és Magyarország és még néhány balkáni állam költ ötven dollárnál kevesebbet erre a célra. Ezt azért idézem fel, mert itt a konferencián szó volt arról, hogy a GDP-ből milyen jelentős hányadot költünk a közoktatásra, s hogy a felsőoktatás kifejezetten pazarló módon működik. Ez valóban így látszik, ha a GDP-hányad felől közelítünk a kérdéshez. Ebből azonban nem érdemes semmilyen következtetést levonni, mert egyrészt Magyarországon igazán pontosan nem is tudjuk mérni a bruttó nemzeti össztermék értékét, mivel abban nincsen benne az az érték, amit a feketegazdaság termel. Másrészt tudomásul kell vennünk, hogy minél kisebb a GDP, annál nagyobb hányadot kell oktatásra fordítani abból.

Horn Gábor: Olyannal kezdem, amivel nem fogok osztatlan népszerűséget kelteni. A Bokros-csomagot – minden hibájával és problémájával – pozitív dolognak tartom abból a szempontból, hogy ráébresztette a magyar társadalom minden

egyes szereplőjét – így az iskolarendszert is – arra, hogy a gazdaság, a finanszírozás nem mehet így tovább. Tudomásul kell venni, hogy az ország olyan gazdasági helyzetben van, amilyenben van. Azzal is szembe kell nézni, hogy az alacsony finanszírozott területeken a legnagyobb a pazarlás, mert itt – pontosan az alulf finanszírozottság miatt – a rendszerben diszfunkcionális elemek jönnek létre. Olyan elemek, amelyek működésképtelenek, de mégis görcsösen ragaszkodunk hozzájuk. Ezek alapján állítom, hogy a magyar közoktatás pazarló módon működik. Miért működik pazarlóan? Azért, mert az egyik oldalon fenntartunk egy olyan infrastruktúrát, amit nem szükségszerűen kellene fenntartanunk. Éppen ezért azt nagyon szegényen és rossz állapotban tartjuk fenn. Nagyon sokszor minősítenek minket – leggyakrabban személy szerint engem – falurombolónak és körzetesítőnek, nép- és nemzetellenesnek, mondván, hogy meg akarjuk szüntetni a kistelepléseket kisiskoláit. Szeretném tisztázni, hogy amikor a magyarországi iskolastruktúra újragondolásáról beszélek, legkevésbé a kisteleplések kisiskoláinak megszüntetésére gondolok. A költségvetés tervezetéhez a Csizmár Gáborral közösen beadott parlamenti módosító indítványunk éppen hogy támogatja a miniszteriumnak azt a törekvését, hogy – az elmúlt 5-6 év alatt először – jelenjen meg a költségvetésben egy olyan elem, amely tudomásul veszi, hogy a három ezer főnél kisebb település kisiskolája drágább, mint a nagyobb település nagyobb iskolája. Nem a kisteleplések iskolái miatt pazarló a közoktatás. Nézzünk meg egy-egy nagyobb lakótelepet, mondjuk Újpalotát, hogy Budapesten maradjunk, ahol egymástól háromszáz méterre három negyven százalékban kihasznált lakótelepi iskola működik. Mindegyik annyira szegény, hogy nincs egy rigli a WC-ajtón, s a gyerekeknek nem tudnak WC-papírt venni. Azt gondolom, alig van nagyobb pedagógiai borzalom, mint azok a pszichológiai görcsök, amelyeket egy kisgyerek hatévesen, a legintimebb szférájában kénytelen megélni. S ezt a helyzetet a legzenálisabb tanár sem tudja megoldani.

Tehát nem egyszerűen az a kérdés, hogy fel tudjuk-e emelni a tanártársadalom fizetését huszonöt százalékkal, hanem az, hogy miként lehet a közoktatást a jelenlegi rossz költségvetési helyzetben olyan gazdaságosan működtetni, hogy ami működik, abban meglegyenek a pedagógiai munka elemi feltételei. Azt hiszem, hogy az iskolafenntartás ügyének újragondolását nem lehet központilag elvégezni, ez helyi feladat. Teljes egészében egy-egy település dolga annak végiggondolása, hogy milyen módon tudja gazdaságosabban ellátni a közoktatási feladatait. Ehhez kellene azok a Csizmár Gábor által már említett szakmai paraméterek, amelyekből kiderül, hogy mi az, amit minden iskolában feltétlenül biztosítani kell, s ennek a költségeiből mi az, amit garantál az állam.

Az 1996-os költségvetés kapcsán hozzáláttunk a finanszírozás modelljének átalakításához, ennek során három problémát próbálunk megoldani. Az első a már említett kisteleplési iskolák helyzetének javítása. A második a bejáró tanulók utáni normatíva bevezetése, amely azoknak az iskoláknak a helyzetét javítja, amelyek nagyobb számban oktatnak az agglomerációkból bejáró gyerekeket, és a képzés finanszírozása az iskolafenntartó önkormányzatokat terheli, noha nem csak az ő területükön élő gyerekek veszik igénybe az iskolát. A harmadik ilyen lépés a normatívák differenciáltság megállapítása, annak érvényesítése, hogy a felső tagozat drágább, mint az alsó tagozat, ezért a felső tagozaton fel kell emelni a normatívát összegét.

Felmerült az, hogy a közoktatásra fordított költségvetési összeg emelése, a harminc- vagy huszonhárommilliárd kevés. Ez az egyetlen területe ma a költségve-

tésnek, ahol ilyen mértékben emelkednek a kiadások. S még egy megjegyzés. Nehezményezte Boroska úr a közoktatástól való hétévmilliárdos elvonást. Az ország jelenlegi helyzetében, a jelenlegi adósságszolgálat és kamatterhek mellett felmerül, hogy honnan lehet elvenni pénzt. Lehet erre azt mondani, hogy nem kell fizetnünk az adósságokat. A jelenlegi koalíció azonban azt mondja, hogy ha Európához akarunk csatlakozni, ha egy kicsit is jobb jövőt szeretnénk, akkor bárki is vette fel a hiteleket, a követelményeket nekünk kell vállalnunk. Ebben a rossz gazdasági helyzetben kell a közoktatás modernizációját elindítani, tudomásul véve, hogy mind a reformban, mind a finanszírozási modellben csak kis lépéseket lehet előre lépni.

Csizmár Gábor: Árnyaltabban fogalmaznék a közoktatás pazarló jellegét illetően. Vannak helyek, ahol iszonyúan nagy a pazarlás, más helyeken iszonyúan szűk a keresztmetszet. Valójában azt kellene megoldani, és ez a legnehezebb, hogy a pazarló helyen lévő kapacitást, forrást a szűk keresztmetszethez tudjuk mozgósítani. Azért is nehéz ez, mert a közoktatás finanszírozása többszereplős. Az én választókerületemben is, Budapesten, abban a kerületben, ahol az elmúlt négy évben önkormányzati képviselő voltam, évente egy iskolányi gyerek fogyott el. Mégis minden iskola nyitva maradt. Egy-egy iskola bezárása ugyanis mindig politikai, szakmai, pénzügyi és a helyi társadalmat érzékenyen érintő kérdés is. Persze szakmai presztízskérdés az is, ha csökken az igazgatók és a helyetteseik száma, a pedagógusokat pedig érzékenyen érinti még egy kisebb területen belüli átalakítás is. Nehezen mozdul meg egy ilyen kialakult rendszer. Durva módon nem lehet beavatkozni, mert esetleg nagy károkat lehet okozni a felszabaduló kapacitások megmozgatásával. Pénzügyi ösztönzők beépítésével azonban igenis meg lehet próbálni a rendszeren belül hatékonyabb gazdálkodást kialakítani. 1996-ban a közoktatásnak jelentősen emelt költségvetési összeg jut. Valószínűleg azonban tovább kell küzdeni azért, hogy a megszerzett pozíciók megmaradjanak, és olyan finanszírozási modell alakuljon ki, hogy ez a pénz megmaradjon a közoktatásban és ne vándoroljon el máshová.

Milyen finanszírozási modellre is lenne szükség? Abból indulnék ki, hogy sajnos azért kell minden évben újrakezdeni a költségvetési vitákat, mert rossz sorrendben történik a dolog. Előbb a közoktatás szakmai paramétereinek közoktatási törvényben történő meghatározására, rögzítésére van szükség. Hangsúlyozni szeretném, hogy minden paramétert komplexen a törvényben kell rögzíteni, nem lehet azt tenni, hogy bizonyos elemeit – például a kötelező óraszámokat – miniszteri rendeletben rögzítik, míg más elemeket – például a csoportlétszámokat – törvényben szabályozzák. Ha a szakmai paraméterezés megtörtént, akkor a finanszírozás már csak technikává válik, s nem a rovatokon csúszkáló alkudozássá. Olyan modell kialakítását szeretném, amely lehetővé teszi a szakmai paraméterekkel alátámasztott, feladatarányos, normatív és szektorsemleges finanszírozást. Ha ezt a négyjelzős finanszírozási modellt pontosan ki lehetne munkálni – márpedig elég közel vagyunk ehhez –, akkor kevésbé lesz alkuknak kiszolgáltatva az oktatás költségvetési finanszírozása.

Boroska Miklós: Igaznak tartom azt a bölcs megállapítást, amely szerint a dolgok lényege a szám. Mégis azt kell mondjam, ne essünk abba a hibába, hogy a jövőt érintő dolgokat egy paragrafussal és számok, papírok tömegével fedjük le. Én azt hiszem, nem a pedagógusokat kellene bosszantani azzal, hogy államadósság van. Valószínűnek tartom, hogy nem a pedagógusok csinálták az államadósságot. Egy másik témával, az óraszámokkal és az osztálylétszámmal kapcsolatban szeret-

nék reagálni. Egy alkalommal Finnországban járva felvetődött, hogy mennyi ott a pedagógusok heti óraszámja. Kiderült, hogy ott tényleg magasabb a tanárok heti óraszámja és magasabb az osztálylétszám. Én tanítottam olyan iskolában, ahol a húszfős osztályban tizenöt „nem a nap által barnított” gyerek ült, a maga sajátos világával, szokásrendszerével. Én szívesebben tanítanék egy olyan iskolában, ahol negyven másfajta gyerek ül. Nem fáradnék úgy el. Azt hiszem, ha azok, akik itt pazarlásról beszélnek, kipróbálnák egy ilyen hátrányos helyzetű osztályban a tanítást, nem beszélnének annyit a pazarlásról.

Ezt nem egészen értettük, Boroska úr.

Boroska Miklós: Gondolom, ha valaki például a baktalórántházi iskolában tanít, ott nem feltétlenül olyan gyerekekkel találkozók, akiknek táskájuk, meg tolluk van. Ott meztláb és nem egészen esztétikus külsővel jönnek a gyerekek az iskolába. Más ott tanítani, a fizetés azonban ott is ugyanannyi, mint másutt.

Friwaldszky úr befejezőképpen óhajt valamit mondani.

Friwaldszky Sándor: El kell döntenünk, hogy milyen távú gazdaságpolitikát akarunk csinálni: három évre szólót vagy harminc évre szólót. Ha harminc évre szólót, akkor elsősorban az egészségügybe és az oktatásba kell investálnunk.

